

Projekt NAKI Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky skončil

Od roku 2013 do roku 2017 se uskutečňoval projekt DF13P010VV003 nesoucí název Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky, který tematicky naplňoval priority TP 1.1 a TP 1.4 Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity, financovaného Ministerstvem kultury České republiky. Projekt zaštiťovalo Národní zemědělské muzeum ve spolupráci se Zahradnickou fakultou Mendelovy univerzity v Brně. Hlavní řešitelkou a koordinátorkou projektu byla ThDr. Mgr. Šárka Steinová, Th.D., která kolem sebe soustředila dva týmy odborníků z výše uvedených institucí. V průběhu projektu byla publikována celá řada odborných příspěvků a vyšla řada významných publikací, ať doma či v zahraničí. Dále se konalo množství workshopů pro odborníky a studenty, ale i přednášek pro širokou laickou veřejnost. Vše vyvrcholilo v roce 2017 soubornou výstavou *Po stopách českých prvorepublikových architektů*, která se uskutečnila ve spolupráci s Alšovou jihočeskou galerií – Mezinárodním muzeem keramiky v Bechyni. Nelze opomenout ani druhou výstavu z téhož roku, která vznikla za spolupráce se Štátním podnikem Lesy Slovenskej republiky – Lesnícke a drevárske múzeum Zvolen a nesla název *Stopy českých zahradních architektů na Slovensku*. Spolupráce na Slovensku pokračovala dále i v roce společného výročí 2018, kdy v únoru na Zahradnickém fóru 2018 v Nitře proběhla vernisáž tehdy již putovní výstavy *Stopy českých zahradních architektů na Slovensku* za účasti spoluautorky výstavy Šárky Steinové a Stanislavy Ottomanské, které také přednesly v rámci tohoto odborného fóra příspěvek na téma *Problematika pramenů a průzkumů objektů zahradního umění první Československé republiky na území Slovenska*.

Přestože projekt skončil v prosinci roku 2017, i v roce 2018 se úspěšně navázalo na jeho cenné výstupy a s odstupem času přišla i celá řada uznání, ocenění a nabídek na další spolupráci. V březnu 2018 byly pod pamětní bustou Josefa Vaňka v Panteonu slavných osobností města Chrudim slavnostně pokřtěny knihy *Život a dílo zahradního architekta Josefa Vaňka (1886–1968)* a *Vzpomínky zahradního architekta Josefa Vaňka na velkou válku* za účasti potomků Josefa Vaňka, starosty a zastupitelů města Chrudim i široké a laické veřejnosti. Následně se v prostorách Regionálního muzea v Chrudimi uskutečnila přednáška Šárky Steinové a Stanislavy Ottomanské pro místní pamětníky a občany.

1

Obr. 1. Vernisáž výstavy *Zahradní umění první československé republiky a její zahradníci konané na půdě Senátu. Vlevo hovoří senátor Jan Veleba. Foto: Lenka Křesadlová, 2018.*

Dne 17. května 2018 se konalo ve Smetanově síni Obecního domu v Praze slavnostní vyhlášení výsledků Národní soutěže muzeí *Gloria musaealis* 2017, kde v kategorii Muzejní publikace 2017 získala 2. místo publikace *Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci*, která vznikla a byla vydána v roce 2017 v rámci výše uvedeného projektu NAKI. Tato publikace byla při příležitosti oslav 100. výročí založení Československé republiky dne 25. září 2018 slavnostně uvedena a pokřtěna v prostorách jednacího sálu Senátu Parlamentu České republiky. Pochopitelně by bylo možné uvést celou řadu dalších významných ohlasů na výsledky pracovníků, kteří se spolupodíleli na daném projektu.

A přestože projekt skončil v prosinci 2017, někteří odborníci se i nadále danému tématu věnují a své poznatky publikují, o čemž svědčí odborný článek o zahradním architektu Josefu Kumpánovi, který vznikl za spolupráce Stanislavy Ottomanské a Šárky Steinové a vyšel v červnu 2018 v prestižním německém časopise *Die Gartenkunst*. Stalo se tak téměř s dvacetiletým odstupem od poslední publikace českých autorů v tomto mezinárodně významném periodiku s tematikou zahradního umění.

Lenka KŘESADLOVÁ

Výzkumný projekt Zahradně-architektonická tvorba v období totalitních režimů v letech 1939–1989 na území České republiky

Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity v Brně ve spolupráci s Výzkumným ústavem geodetickým, topografickým a kartografickým, v. v. i., zahájila v roce 2018 výzkumnou práci na pětiletém projektu *Zahradně-architektonická tvorba v období totalitních režimů v letech 1939–1989 na území České republiky* (kód DG18P020VV044), který byl podpořen k financování Ministerstvem kultury ČR v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II).

Plynulý vývoj zahradně-architektonické tvorby vrcholil na konci 19. století, a to zejména v souvislosti s nezpochybnitelnými úspěchy v oblasti introdukce, šlechtění a produkce okrasných rostlin. Pomyslného vrcholu u nás obor zahradnictví dosáhl mezi světovými válkami. Po únoru 1948 se zahradně-architektonická tvorba předchozího období stala předmětem kritiky. Byla nadále nahlížena jako buržoazní a kapitalistický symbol (zejména vilové zahrady). Docházelo k postupnému zániku prakticky všech původních podnikatelských i tvůrčích subjektů a ke snižování jejich úlohy v nově se utvářejících společenských strukturách. Následný vývoj od 50. let 20. století je charakteristický přestavbou prakticky všech úrovní oboru zahradnictví, a tedy i zahradní a krajinářské architektury. Celý další vývoj byl ovlivněn výraznou centralizací. Zahradní tvorba se rozvíjela výhradně směrem k plnění socialistických cílů.

Ve většině větších měst (Praha, Brno, Hradec Králové, Bratislava aj.) se postupně v rámci komunálních podniků rozvinuly souborné útvary projekce, realizace a údržby zeleně. Ve výrazné převaze projekční a realizační činnosti byly v tomto období nově zakládány

1

systémy tzv. sídlištní zeleně. Řada těchto úprav dosáhla mimořádně vysoké úrovně (např. sídliště Lesná v Brně).

Projekty této doby vznikaly v kontextuální izolaci od mezinárodního dění. Autoři proto hledali výhradně domácí zdroje. I přes patrnou uniformitu projevující se zejména u typických funkčních typů zeleně té doby, jakými jsou zeleň bytových souborů, občanské vybavenosti, školních, kulturních či zdravotnických zařízení, vznikají výrazná (nadčasová) díla dokládající tvůrčí schopnosti jednotlivců i pracovních skupin. Jako ukázkové příklady takových svěbytných tvůrčích počínů mohou sloužit Botanická zahrada a arboretum dnešní Mendelovy univerzity v Brně, které se dodnes řadí k nejlepším svého druhu nejen u nás, ale i ve světě, park Přátelství v Praze, park Střed v Mostě aj.

Poválečné období přineslo také převratnou a překotnou změnu vlastnických poměrů. Ruku v ruce s ní přicházela rovněž změna systému využívání zahradních úprav založených v předcházejících historických obdobích a péče o ně. U mnoha takových objektů bylo po roce 1948 potřebné realizovat rozsáhlé obnovné zásahy. Jejich cílem bylo nejen navrácení důstojné podoby historickým areálům, ale také přizpůsobení těchto objektů změněné funkci a způsobu využívání. Po starší generaci tvůrců, jako byl Pavel Janák, Otakar Fierlinger či Břetislav Štorm, se této oblasti věnovali Dušan Riedl, Otakar Kuča, Josef Němec a další. Jejich práci většinou zastřešoval v roce 1954 založený Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze (SÚRPMO). Dalším důležitým subjektem figurujícím v procesu péče o památky zahradního umění v druhé polovině 20. století se stal Státní ústav památkové péče a ochrany přírody jako nástupce Památkových úřadů fungujících do roku 1953.

Jednotliví tvůrci a jejich partneři na státních institucích přistupovali k úkolu obnovy historických zahrad

různým způsobem – od nové architektonické tvorby vkládané do historického prostředí po snahu o obnovení možné historické podoby. Své limity do této tvorby vnášely technické a materiální možnosti doby i společenská objednávka.

Mimořádný význam pro rozvoj oboru měl v tomto počátečním, poválečném období tehdejší Výzkumný ústav okrasného zahradnictví v Průhoncích (dnešní VÚKOZ)¹. Svoji činnost začal rozvíjet na úrovni estetiky, aplikované dendrologie a uplatnění trvalek, květinářství, pěstebních metod a fytopatologie. Ústav byl pověřen celostátní odbornou gescí rozvoje významných historických parků v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku.

Pro zachování a další rozvoj oborů zahradnictví a zahradní tvorba se tehdy stalo důležitým zahájení první vysokoškolské zahradnické výuky souběžně na Vysoké škole zemědělské v Praze a v Brně v roce 1947.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem se hlavním cílem výzkumného projektu stalo vyhodnotit zahradně-architektonickou tvorbu v období totalitních režimů (1939–1989) na území České republiky, posoudit dochovaná díla, ověřit, zda jsou dostatečně chráněna v rámci platných předpisů, případně navrhnout hodnotná díla k ochraně, a vytvořit soubor nástrojů péče o tuto specifickou součást národního kulturního dědictví. Zahradně-architektonická tvorba tohoto období je vnímána včetně přesahu do oblastí oborového výzkumu, školství, šlechtění a školkařství, u kterých nebyl doposud kriticky vyhodnocen přínos a vliv na utváření veřejného prostoru jako významného fenoménu kultury naší společnosti, včetně přesahu do příbuzných oborů (architektura, urbanismus, památková péče). Součástí oborové scény tehdy byla rovněž řada profesních organizací, jejichž činnost představuje doposud neužitkový potenciál, který

Obr. 1. Praha 9, park Přátelství. Projekt Otakar Kuča, 1968, realizace 1974–1976. Foto: Roman Zámečník, 2018.

lze využít pro řešení aktuálních témat. Osobní archivy konkrétních praktikujících zahradních architektů nejsou zpracovány, a přitom znamenají nenahraditelný badatelský zdroj informací, tolik nutný pro zachování dochovaných děl zahradně-krajinářské tvorby druhé poloviny 20. století a péči o ně.

Nedostatek informací zejména o zahradně-architektonické tvorbě celé druhé poloviny 20. století vede mnohdy k nenahraditelným ztrátám jednoho z odkazů naší novodobé kultury. Jedním z cílů projektu je proto shromáždit (a často zachránit) předmětné zdroje informací, kriticky je vyhodnotit a zpřístupnit pro další využití.

V rámci první etapy řešení projektu (2018–2020) byly zahájeny rozsáhlé práce jak na digitalizaci osobních archivů významných osobností oboru (Ivar Otruba, Dušan Riedl, Drahošlav Šonský aj.) a národních statistik, které měly zřízena specializovaná oddělení pro zahradní a krajinářskou tvorbu (např. Státní podnik Brno, n. p., aj.), tak na terénních průzkumech objektů v jednotlivých krajích České republiky.

Výsledky projektu bude možné využít pro ochranu, identifikaci, prezentaci a edukaci v oblasti zahradního umění a krajinářské architektury na území České republiky z období let 1939–1989, projekt zároveň přispěje k výzkumu a vývoji nástrojů pro identifikaci kulturních hodnot odkazu českého zahradního umění a krajinářské architektury. Budou také vytvořeny specializované odborné metodiky a mapy s odborným obsahem. V neposlední řadě vznikne software zpřístupňující informace o objektech krajinářské architektury, které budou zpracovány v rámci projektu a umožní blíže představit ohrožený segment zahradního umění. Cílem je také začlenit problematiku tohoto nemovitého kulturního dědictví do vzdělávacích procesů na všech úrovních celoživotního vzdělávání. Hodnoty kulturního dědictví v kontextu národní identity budou proto zpřístupněny a představeny prostřednictvím výstavy, výsledky projektu budou dále prezentovány v monografických publikacích a sbornících, na konferencích a seminářích, ale i formou komentovaných klasifikačních a interpretačních databází.

Roman ZÁMEČNÍK

■ Poznámky

1 Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, veřejná výzkumná instituce.